

Joanna Zuchewicz

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

POLITYKA RACHUNKOWOŚCI JEDNOSTKI ORAZ UJĘCIE JEJ ZMIAN W SPRAWOZDANIU FINANSOWYM W REGULACJACH POLSKICH I MIĘDZYNARODOWYCH

Streszczenie: W artykule stawia się tezę, że możliwość zmian polityki rachunkowości jednostki zależy od zakresu prawa swobodnego wyboru przy jej kreowaniu. Celem opracowania jest prezentacja obszarów występowania prawa wyboru przy opracowywaniu polityki rachunkowości jednostki w regulacjach polskich oraz międzynarodowych, w ramach których podmiot może dokonywać późniejszych zmian, a także wskazanie ujęcia tych zmian w sprawozdaniu finansowym. Efektem przeprowadzonych rozważań jest propozycja dwóch kierunków zmian polskiego prawa bilansowego: pierwszy – przyjęcie rozwiązań zawartych w MSR 8 czy też w standardach amerykańskich, dotyczących ujęcia zmian polityki rachunkowości w sprawozdaniach finansowych, drugi – zmniejszenie zakresu prawa swobodnego wyboru przy kreowaniu polityki rachunkowości jednostki.

Słowa kluczowe: polityka rachunkowości, zmiana polityki rachunkowości, prawo bilansowe, MSR/MSSF, US GAAP

1. Wstęp

Sprawozdania finansowe powinny dostarczać informacji użytecznych decyzyjnie. Zbigniew Luty twierdzi, że wzrasta krąg podmiotów czerpiących korzyści z informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych [4, s. 136]. Ze względu na nie niezwykle istotne jest, aby sprawozdania miały wszystkie cechy wymienione w projekcie nowych „Ram konceptualnych” opracowanych na podstawie porozumienia pomiędzy IASB (*International Accounting Standard Board*) i FASB (*Financial Accounting Standard Board*), takie jak istotność, porównywalność, sprawdzalność, terminowość, zrozumiałość, wierność odzwierciedlenia rzeczywistości [3, s. 33]. W obliczu zmieniającej się rzeczywistości, zmian zachodzących zarówno na globalnym rynku, jak i w samych jednostkach gospodarczych, a w konsekwencji dokonywanych zmian w przyjętych rozwiązaniach w polityce rachunkowości jednostek, duże znaczenie ma porównywalność sprawozdań finansowych. Porównywalność oznacza, że wielkości zawarte w sprawozdaniach finansowych powinny umożliwiać

dokonywanie analiz finansowych w czasie i przestrzeni, czyli umożliwiać dokonywanie oceny efektywności prowadzenia działalności przez jednostki. Regulacje prawne zezwalają podmiotom na swobodny wybór rozwiązań przy kreowaniu polityki rachunkowości dopuszczonych przez prawo bilansowe. Ze swobodnym wyborem podejmowanych rozwiązań wiążą się z kolei późniejsze zmiany przyjętej polityki rachunkowości oraz ich odzwierciedlenie w sprawozdaniu finansowym jednostki.

Na tym tle autorka wysuwa następującą tezę: możliwość zmian polityki rachunkowości jednostki zależy od zakresu prawa swobodnego wyboru przy jej kreowaniu. W obliczu tak sformułowanego problemu nasuwa się pytanie, czy gremia regulujące krajowe i międzynarodowe prawo bilansowe powinny ograniczać zakres swobodnego wyboru przy opracowywaniu polityki rachunkowości jednostki, czy może należy w sposób bardziej jasny i czytelny dla użytkowników sprawozdań finansowych ujmować zmiany polityki rachunkowości w tychże sprawozdaniach?

Celem artykułu nie jest udzielenie odpowiedzi na powyższe pytanie, gdyż ma ono charakter dyskusyjny, lecz wskazanie na obszary występowania prawa wyboru przy kreowaniu polityki rachunkowości jednostki w regulacjach polskich oraz międzynarodowych, w ramach których podmiot może dokonywać późniejszych zmian, a także wskazanie ujęcia tych zmian w sprawozdaniu finansowym.

2. Polityka rachunkowości jednostki w polskim prawie bilansowym, międzynarodowych standardach rachunkowości oraz amerykańskich standardach rachunkowości

Zagadnienia związane z przyjętą przez jednostkę polityką rachunkowości reguluje ustawa o rachunkowości [9] oraz Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 8 „Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów” [6, s. 37], który ma zastosowanie zarówno do sprawozdawczości pojedynczej jednostki gospodarczej, jak i sprawozdawczości skonsolidowanej.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości przez przyjętą politykę rachunkowości rozumie się wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości (MSR), zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych. Określając politykę rachunkowości, podmioty muszą mieć na uwadze, że należy zapewnić wyodrębnienie w rachunkowości wszystkich zdarzeń istotnych do oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki, przy zachowaniu zasady ostrożności.

Jednostki obowiązane są stosować przyjętą politykę rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy. Jednostka może w ramach przyjętej polityki rachunkowości stosować uproszczenia, jeżeli nie wywiera to istotnie ujemnego wpływu na realizację powyżej określonego obowiązku. Za wykonywanie obowiązków w zakresie rachunkowości, w tym również za realizację przyjętej polityki rachunkowości odpowiedzialność ponosi kierownik jednostki.

Przyjętą politykę rachunkowości należy stosować w sposób ciągły, dokonując w kolejnych latach obrotowych jednakowego grupowania operacji gospodarczych, wyceny aktywów i pasywów. Wymóg ten dotyczy także dokonywania odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych, ustalania wyniku finansowego i sporządzania sprawozdań finansowych tak, aby za kolejne lata informacje z nich wynikające były porównywalne. Wykazane w księgach rachunkowych na dzień ich zamknięcia stany aktywów i pasywów należy ująć w tej samej wysokości w otwartych na następny rok obrotowy księgach rachunkowych.

Natomiast MSR 8 definiuje politykę (zasady) rachunkowości jako konkretne przepisy, metody, konwencje, reguły i praktyki przyjęte przez jednostkę gospodarczą przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych. Kompletny zbiór zasad (polityki) rachunkowości stanowią Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). Zdaniem IASB, zastosowanie powyższych zasad decyduje o przydatności i wiarygodności informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym. Zasady te nie muszą być stosowane, jeśli efekt ich zastosowania jest nieistotny.

Opracowana przez jednostkę polityka rachunkowości powinna być ustalona w oparciu o MSR lub interpretację z uwzględnieniem odpowiednich „Wytycznych implementacyjnych” do standardu lub interpretacji wydanych przez Radę MSR, jeśli standard lub interpretacja ma bezpośrednie zastosowanie do danej transakcji, innych zdarzeń czy warunków. W przypadku braku standardu czy też interpretacji kierownik jednostki przy opracowywaniu i stosowaniu polityki (zasad) rachunkowości kieruje się osądem, który powinien prowadzić do uzyskania informacji:

1) przydatnych dla użytkowników w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, oraz

2) wiarygodnych, czyli takich, dzięki którym sprawozdanie finansowe jednostki spełnia następujące cechy:

- wiernie przedstawia sytuację finansową i wyniki finansowe oraz przepływy pieniężne jednostki,
- odzwierciedla ekonomiczną treść transakcji czy zdarzeń i warunków, a nie tylko formę prawną,
- jest obiektywne, czyli bezstronne,
- jest zgodne z zasadą ostrożnej wyceny, oraz
- jest kompletne we wszystkich istotnych aspektach.

Przy kierowaniu się osądem kierownictwo jednostki musi uwzględnić następujące źródła według przedstawionej hierarchii:

1) wymogi i wytyczne zawarte w standardach oraz interpretacjach dotyczących podobnych i powiązanych zagadnień,

2) definicje, kryteria ujmowania i wyceny aktywów, zobowiązań, przychodów i kosztów określone w „Założeniach Koncepcyjnych”¹.

Ponadto MSR 8 sugeruje, że kierownictwo jednostki przy kierowaniu się osądem może także uwzględnić najaktualniejsze regulacje innych podmiotów tworzą-

¹ *Framework for Preparation and Presentation of Financial Statements*, ISAC, London 1990.

cych standardy na podstawie podobnych założeń koncepcyjnych, inną literaturę dotyczącą rachunkowości oraz przyjęte rozwiązania branżowe w zakresie, w jakim są one zgodne ze źródłami podanymi powyżej.

Podobnie jak w regulacjach krajowych Rada MSR podkreśla w omawianym standardzie, że wybrane, najodpowiedniejsze zasady (polityka) rachunkowości powinny być stosowane konsekwentnie (zgodnie z zasadą ciągłości) i spójnie w odniesieniu do tego samego rodzaju transakcji, innych zdarzeń i warunków, chyba że konkretny standard lub interpretacja zezwala na wyodrębnienie węższych kategorii, do których mają mieć zastosowanie jednolite standardy. Jako przykład można tu przytoczyć zasady wyceny grup rodzajowych środków trwałych zgodnie z MSR 16, nieruchomości inwestycyjnych (MSR 40), zapasów (MSR 2) czy instrumentów finansowych (MSR 39).

Amerykańskie standardy rachunkowości (*Generally Accepted Accounting Principles* – GAAP) cechują się ekonomicznym podejściem, otwartością na ryzyko i zasady prawa ogólnego. Jako nadrzędny cel rachunkowości przyjmują prawdziwy i wierny wizerunek finansowy jednostki, są zorientowane na rynek kapitałowy i inwestorów, zakładają wyższość treści nad formą i regulacjami prawa bilansowego [8, s. 249]. W US GAAP nie wymienia się wprost użytkowników informacji pochodzących z rachunkowości, podkreśla się natomiast, że jednostka, opracowując politykę rachunkowości, musi mieć na względzie, aby dostarczane przez rachunkowość informacje były użyteczne dla obecnych i potencjalnych inwestorów, wierzycieli oraz dla innych użytkowników w podejmowaniu racjonalnych decyzji inwestycyjnych, kredytowych i decyzji o podobnym charakterze [7]. System zasad rachunkowości US GAAP obejmuje ogólnie akceptowane zasady rachunkowości (GAAP), wymogi podatkowe [2, s. 523], deklaracje pojęć rachunkowości finansowej (SFAC), standardy rachunkowości finansowej (SFAS), interpretacje standardów rachunkowości finansowej, opinie wydawane przez Radę Zasad Rachunkowości (APB), biuletyny oraz deklaracje o przyjętym stanowisku zatwierdzane przez FASB.

Regulacje US GAAP uważane są za bardziej szczegółowe w stosunku do MSR/MSSF oraz obejmują swym zasięgiem także sektor publiczny i niektóre branże przemysłu.

Jednak zarówno MSR/MSSF, jak i US GAAP dopuszczają swobodne stosowanie zasad rachunkowości w ramach polityki rachunkowości jednostki, ale tylko tych, które nie są sprzeczne z teorią rachunkowości i innymi regulacjami.

3. Obszary prawa wyboru w ramach polityki rachunkowości jednostki w regulacjach polskich oraz MSR/MSSF i US GAAP

O polityce rachunkowości można mówić wówczas, gdy istnieją przynajmniej dwa opcjonalne rozwiązania w określonej sytuacji, a jednostka może dokonać samodzielnego wyboru sposobu postępowania (z zachowaniem zasady ciągłości).

Obszary występowania prawa wyboru w regulacjach polskich przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Obszary występowania prawa wyboru przy kreowaniu polityki rachunkowości jednostki w regulacjach polskich²

Prawo wyboru	Charakterystyka
1	2
Wariant ustalania wyniku finansowego i sporządzania rachunku zysków i strat	Porównawczy lub kalkulacyjny
Wycena środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych	Według cen nabycia lub kosztów wytworzenia, lub wartości przeszacowanej (po aktualizacji wyceny środków trwałych), pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości
Wycena nieruchomości oraz wartości niematerialnych i prawnych zaliczanych do inwestycji	Według zasad stosowanych do środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych lub według ceny rynkowej bądź inaczej określonej wartości godziwej
Metody amortyzacji	Metoda liniowa, degresywna, naturalna, jednorazowego odpisu amortyzacyjnego, metoda podatkowa
Wycena udziałów w innych jednostkach, zaliczonych również do aktywów trwałych	Według ceny nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości lub według wartości godziwej albo skorygowanej ceny nabycia – jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności; wartość w cenie nabycia można przeszacować do wartości w cenie rynkowej
Wycena udziałów w jednostkach podporządkowanych	Według ceny nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości lub według wartości godziwej albo skorygowanej ceny nabycia lub metodą praw własności, pod warunkiem że będzie ona stosowana jednolicie wobec wszystkich jednostek podporządkowanych
Wycena inwestycji krótkoterminowych	Według ceny (wartości) rynkowej albo według ceny nabycia lub ceny (wartości) rynkowej, zależnie od tego, która z nich jest niższa, albo według skorygowanej ceny nabycia – jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności, a krótkoterminowe inwestycje, dla których nie istnieje aktywny rynek, w inny sposób określonej wartości godziwej
Wycena produktów gotowych	Wycena w wysokości kosztów wytworzenia (w jednostkach, które dokonują kalkulacji kosztów) lub według cen sprzedaży netto. Istnieje możliwość eliminacji z kosztu wytworzenia produktów gotowych i produkcji w toku kosztów stałych odpowiadających niewykorzystanej normalnej zdolności produkcyjnej
Wycena produktów w toku produkcji	Według kosztów wytworzenia z uwzględnieniem stopnia ich przetworzenia lub w wysokości bezpośrednich kosztów wytworzenia lub tylko materiałów bezpośrednich bądź można nie wyceniać ich w ogóle, jeżeli nie zniekształca to stanu aktywów oraz wyniku finansowego jednostki, albo według cen sprzedaży netto

² Więcej na ten temat [11, s. 246].

1	2
Wycena pozostałych rzeczowych składników aktywów obrotowych	Według cen nabycia lub kosztów wytworzenia nie wyższych od cen ich sprzedaży netto na dzień bilansowy
Wycena rozrachunków i udzielonych pożyczek	W kwocie wymaganej zapłaty, z zachowaniem zasady ostrożności. Przedstawiony sposób wyceny można stosować również w ciągu roku lub w ciągu roku rozrachunki wyceniać według wartości ustalonej przy ich powstaniu
Wycena należności i udzielonych pożyczek zaliczonych do aktywów finansowych oraz zobowiązań finansowych	Według skorygowanej ceny nabycia, a jeżeli jednostka przeznaczą je do sprzedaży w okresie do 3 miesięcy, to według wartości rynkowej lub inaczej określonej wartości godziwej
Ustalanie aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego	Istnieje możliwość nieustalania aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego
Wyodrębnianie części bieżącej i odroczonej podatku dochodowego	Możliwość niewyodrębniania części bieżącej i odroczonej podatku dochodowego wpływającego na wynik finansowy jednostki za dany okres sprawozdawczy
Ustalanie przychodów i kosztów długoterminowej, niezakończonych usług, w tym budowlanej	Przychody i koszty z wykonania niezakończonych usług, w tym budowlanej, wykonanej na dzień bilansowy w istotnym stopniu, ustala się na dzień bilansowy proporcjonalnie do stopnia zaawansowania usługi, jeżeli stopień ten, jak również przewidywane całkowite koszty wykonania usługi za cały czas jej realizacji, można ustalić w sposób wiarygodny. Powyższej metody można nie stosować, jeżeli udział przychodów z niezakończonych usług na dzień bilansowy nie jest istotny w całości przychodów operacyjnych okresu sprawozdawczego
Wycena wyrażonych w walutach obcych operacji gospodarczych	Ujmuje się w księgach rachunkowych na dzień ich przeprowadzenia odpowiednio po kursie: 1) faktycznie zastosowanym w tym dniu, wynikającym z charakteru operacji – w przypadku sprzedaży lub kupna walut oraz zapłaty należności lub zobowiązań, 2) średnim ogłoszonym dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski z dnia poprzedzającego ten dzień – w przypadku zapłaty należności lub zobowiązań, jeżeli nie jest zasadne zastosowanie kursu, o którym mowa w pkt. 1, a także w przypadku pozostałych operacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy o rachunkowości.

Zdecydowana większość przyjętych przez jednostkę rozwiązań, w ramach możliwości swobodnego wyboru w obszarach ujętych w tab. 1, może być w kolejnych okresach sprawozdawczych zmieniana.

Wybrane obszary występowania prawa wyboru przy opracowywaniu polityki rachunkowości na szczeblu jednostki, przyjęte w założeniach MSSF i US GAAP, przedstawiają tab. 2–3.

Tabela 2. Wybrane obszary występowania prawa wyboru przy kreowaniu polityki rachunkowości jednostki w regulacjach MSSF i US GAAP w zakresie bilansu i rachunku zysków i strat*

Obszary	Zakres prawa wyboru według MSSF	Zakres prawa wyboru według US GAAP
1	2	3
Zapasy	<ul style="list-style-type: none"> – ustalenie wartości początkowej: według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia (metoda kosztu standardowego lub metoda cen detalicznych), – wycena bilansowa: po cenie nabycia (koszcie wytworzenia) bądź w wartości realizacji netto, zależnie od tego, która wartość jest niższa, – wycena rozchodu: metoda szczegółowej identyfikacji kosztów, metoda FIFO lub za pomocą średniej ważonej 	<ul style="list-style-type: none"> – ustalenie wartości początkowej: według kosztu lub wartości rynkowej, – wycena bilansowa: według wartości rynkowej nie wyższej niż możliwa do realizacji wartość netto, – wycena rozchodu: według wartości niższej – kosztu lub wartości rynkowej za pomocą metody FIFO, LIFO lub za pomocą średniej ważonej
Odwroćenie odpisu wartości zapasów	Dozwolone	Zabronione
Rzeczowe aktywa trwałe	<ul style="list-style-type: none"> – wycena początkowa: według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia, – wycena bilansowa: według modelu kosztu lub według modelu przeszacowania (wartości przeszacowanej) 	<ul style="list-style-type: none"> – wycena początkowa: po koszcie historycznym, – wycena bilansowa: według modelu kosztu (istnieje konieczność okresowej weryfikacji utraty wartości składnika)
Metody amortyzacji rzeczowych aktywów trwałych	Jednostka może stosować różne metody, m.in. metodę liniową, degresywną, jednostek produkcyjnych. Zmiana metody amortyzacji jest traktowana jako zmiana szacunków	Odpisy amortyzacyjne powinny być rozłożone systematycznie i racjonalnie na szacowany okres zużycia zasobu. Zmiana zasad amortyzacji ma większe znaczenie niż w MSR – są one traktowane jako zmiany zasad rachunkowości
Zwiększenie wartości rzeczowych aktywów trwałych, przy jej uprzedniej utracie	Dozwolone	Zabronione
Wartości niematerialne	<ul style="list-style-type: none"> – wycena początkowa: według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia, w przypadku nabycia w formie transakcji połączenia jednostek gospodarczych – według wartości godziwej, – wycena bilansowa: według modelu kosztu (historycznego) lub według modelu przeszacowania (wartości przeszacowanej) 	<ul style="list-style-type: none"> – wycena początkowa: według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia, – wycena bilansowa: według modelu opartego na cenie nabycia

<p>Początkowa wycena wartości niematerialnych pozyskanych dzięki dotacjom lub subsydiom</p>	<p>Według wartości godziwej lub symbolicznej</p>	<p>Brak odrębnej regulacji</p>
<p>Metody amortyzacji wartości niematerialnych</p>	<p>Metoda liniowa, degressywna lub jednostek produkcyjnych. Okresy lub metody amortyzacji powinny być okresowo weryfikowane i w określonych sytuacjach korygowane. Nie dokonuje się odpisów amortyzacyjnych od składników wartości niematerialnych o nieokreślonym okresie używania</p>	<p>Składniki wartości niematerialnych o z góry założonym okresie użytkowania podlegają amortyzacji. O długości okresu użytkowania decyduje osiem czynników przedstawionych w Opinii Rady ds. Zasad Rachunkowości. Maksymalny okres użytkowania – 40 lat. Możliwa jest korekta okresu użyteczności</p>
<p>Wartość firmy</p>	<p>Nie podlega amortyzacji, lecz testowi na utratę wartości na koniec okresu</p>	<p>Podlega amortyzacji, jednak nie dłużej niż 40 lat</p>
<p>Przeszacowywanie wartości niematerialnych</p>	<p>Dozwolone (jeśli przyszłe korzyści ekonomiczne można wiarygodnie oszacować)</p>	<p>Zabronione</p>
<p>Instrumenty finansowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> – w przypadku nabycia/sprzedazy instrumentu jednostka ma prawo wyboru daty zaksięgowania transakcji, co w konsekwencji wpływa na ujęcie danego instrumentu w bilansie, – wycena bilansowa: za pomocą wartości godziwej, zamortyzowanego kosztu lub ceny nabycia, w przypadku gdy jednostka nie jest w stanie wiarygodnie oszacować wartości godziwej. Sytuacja taka ma miejsce zazwyczaj w odniesieniu do inwestycji w akcje czy udziały spółek nienotowanych 	<ul style="list-style-type: none"> – w przypadku kupna/sprzedazy instrumentu nie występują żadne wytyczne co do daty zaksięgowania transakcji, zwyczajowo jest to data zawarcia transakcji, – wycena bilansowa: według wartości godziwej, jednak mogą wystąpić różne metody określenia wartości godziwej
<p>Należności</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wycena bilansowa: w kwocie wymaganej zapłaty albo według wartości godziwej 	<ul style="list-style-type: none"> – wycena bilansowa: należności do 1 roku – w wartości netto możliwej do zrealizowania, pomniejszone o należności nieściągalne, powyżej roku – w bieżącej wartości przyszłych, zdyskontowanych wpływów pieniężnych
<p>Zobowiązania (z tytułu dostaw i usług oraz większość pozostałych)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wycena bilansowa: według wartości godziwej albo kosztu historycznego 	<ul style="list-style-type: none"> – wycena bilansowa: zobowiązanie krótkoterminowe – według kwoty netto do zapłaty w przyszłości, długoterminowe – według bieżącej lub zdyskontowanej wartości przyszłych wpływów pieniężnych netto

Tabela 2, cd.

1	2	3
Rezerwy	– wycena bilansowa: w wysokości odpowiednio oszacowanych nakładów niezbędnych do wypełnienia obowiązku jednostki gospodarczej na dzień bilansowy	– wycena bilansowa: w kwocie najbardziej prawdopodobnej
Wariant sporządzenia rachunku zysków i strat	Wariant porównawczy lub wariant kalkuleacyjny	Wariant porównawczy lub wariant kalkuleacyjny
Aktywowanie różnic kursowych powstających w związku z pożyczkami i kredytami w walutach obcych	Dozwolone	Zabronione
Pomniejszenie aktywowanych kosztów finansowych o przychody z odsetek z pożyzonego kapitału	Dozwolone	Zabronione

* Więcej na ten temat [12, s. 390].

Źródło: opracowanie własne na podstawie [1, 5, t. I i II, 8, s. 177].

W tab. 2 zestawiono najistotniejsze obszary ujęte w regulacjach MSSF i US GAAP, w ramach których jednostka może dokonać wyboru przy opracowywaniu polityki rachunkowości w zakresie bilansu oraz rachunku zysków i strat. Na podkreślenie zasługuje to, że Międzynarodowe Standardy Rachunkowości oraz Sprawozdawczości Finansowej w nieco odmienny sposób definiują niektóre pozycje bilansu i rachunku zysków i strat w stosunku do standardów amerykańskich. W zestawieniu użyto polskich odpowiedników. Różnice mogą pojawiać się również w samych metodach określania wielkości przyjętej do wyceny danego składnika bilansu, np. wartości godziwej czy ceny nabycia. Jednak pomimo odmiennego podejścia obydwu systemów rachunkowości do niektórych kwestii niezwykle istotne wydaje się wskazanie możliwości, jakie mają jednostki przy kreowaniu polityki rachunkowości przedsiębiorstw międzynarodowych.

Prawa wyboru sposobu postępowania w ramach sprawozdania, jakim jest rachunek przepływów pieniężnych, przedstawia tab. 3.

Tabela 3. Wybrane obszary występowania prawa wyboru przy kreowaniu polityki rachunkowości jednostki w regulacjach MSSF i US GAAP w zakresie rachunku przepływów pieniężnych

Obszary	Zakres prawa wyboru według MSSF	Zakres prawa wyboru według US GAAP
Metody sporządzania	Metoda bezpośrednia lub metoda pośrednia	Metoda bezpośrednia lub metoda pośrednia
Minimum informacji	Brak minimum – jednostka określa zakres informacji	Określone tylko dla metody bezpośredniej, pozostałe ustala jednostka
Przypisanie inwestycji krótkoterminowych lub innych składników aktywów do grupy ekwiwalentów środków pieniężnych	Sposób przypisania ustala jednostka. Zmiana przyjętego rozwiązania równoznaczna jest z dokonaniem korekt w sprawozdaniach finansowych z lat poprzednich	Sposób przypisania ustala jednostka. Zmiana przyjętego rozwiązania równoznaczna jest z dokonaniem korekt w sprawozdaniach finansowych z lat poprzednich
Zapłacone odsetki oraz otrzymane odsetki i dywidendy	Mogą stanowić element działalności operacyjnej, inwestycyjnej albo finansowej	Element działalności operacyjnej – brak wyboru

Źródło: opracowanie własne na podstawie [1; 5, t. I i II; 8, s. 153].

Na podstawie zestawionych w tab. 2–3 informacji można wnioskować, że standardy amerykańskie cechują się większą szczegółowością, pozostawiając podmiotom gospodarczym mniejsze możliwości prawa wyboru rozwiązań przy opracowywaniu polityki rachunkowości. MSSF preferują bezpieczeństwo i stabilność obrotu gospodarczego, pozostawiając jednocześnie jednostkom gospodarczym więcej możliwości i indywidualnych rozwiązań w kreowaniu polityki rachunkowości.

4. Zmiana polityki rachunkowości i jej wpływ na sprawozdanie finansowe jednostki

Zgodnie z przyjętymi w naszym kraju regulacjami, w celu rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji jednostka może, ze skutkiem od pierwszego dnia roku obrotowego, bez względu na datę podjęcia decyzji, zmienić dotychczas stosowane rozwiązania na inne, przewidziane ustawą. Zmiana dotychczas stosowanych rozwiązań wymaga również określenia w informacji dodatkowej wpływu tych zmian na sprawozdania finansowe wymagane innymi przepisami prawa, jeżeli zostały one sporządzone za okres, w którym powyższe rozwiązania uległy zmianie. W takim przypadku należy w sprawozdaniu finansowym jednostki za rok obrotowy, w którym zmiany te nastąpiły, podać przyczyny tych zmian, określić liczbowo ich wpływ na wynik finansowy oraz zapewnić porównywalność danych sprawozdania finansowego dotyczących roku poprzedzającego rok obrotowy, w którym dokonano zmian.

Jak wynika z powyższego, w polskim prawie bilansowym w zasadzie nie ma ograniczeń co do dokonywania zmian polityki rachunkowości. Ograniczenia te wynikają jedynie z zakresu praw wyboru przy kreowaniu polityki rachunkowości jednostki. Ponadto zapisy ustawy o rachunkowości zapewniają porównywalność sprawozdania finansowego za rok poprzedzający rok obrotowy, w którym dokonano zmiany polityki rachunkowości, ze sprawozdaniem za dany rok jedynie poprzez analizę informacji i danych zawartych w informacji dodatkowej, która stanowi podstawowy składnik rocznego sprawozdania finansowego, a w szczególności w dodatkowych informacjach i objaśnieniach. Użytkownik ogłoszonego zgodnie z wymogami ustawy sprawozdania finansowego nie uzyska informacji na temat wpływu zmiany polityki rachunkowości na sprawozdanie roku poprzedniego.

W przypadku zmian polityki rachunkowości podobnie wygląda sytuacja w rozwiązaniach przyjętych w międzynarodowych standardach rachunkowości i amerykańskich standardach.

Rada MSR w standardzie 8 podaje, że jednostka gospodarcza może zmienić stosowaną politykę rachunkowości tylko wówczas, gdy:

- wymagają tego postanowienia MSSF, lub
- doprowadzi to do tego, że zawarte w sprawozdaniu finansowym informacje będą bardziej przydatne i wiarygodne, czyli bardziej niż dotychczas będą spełniać cechę wiernej prezentacji [5, t. I].

W międzynarodowych standardach rachunkowości wprowadzono pewne ograniczenia co do możliwości zmian stosowanej polityki rachunkowości, kładąc nacisk na wierną prezentację sprawozdań finansowych. Jednak ocena, czy zawarte w sprawozdaniu informacje będą bardziej przydatne i wiarygodne, jest oceną subiektywną sporządzających je osób.

Zdaniem autorki, w praktyce ograniczenia te wynikają również jedynie z zakresu praw wyboru przy kreowaniu polityki rachunkowości jednostki.

W stosunku do rozwiązań krajowych, zarówno międzynarodowe standardy rachunkowości, jak i amerykańskie standardy rachunkowości w odmienny sposób regulują ujęcie zmian polityki rachunkowości w sprawozdaniu finansowym. Jeśli jednostka dokonuje zmiany dobrowolnie, stosuje podejście retrospektywne, które polega na zastosowaniu nowej zasady (polityki) rachunkowości wobec transakcji, innych zdarzeń i warunków tak, jakby zasada ta była stosowana od zawsze. Wymaga to skorygowania w bilansie otwarcia każdej pozycji kapitału własnego, której ta zmiana dotyczy, najwcześniejszego okresu prezentowanego w sprawozdaniu oraz wymusza ujawnienie innych danych porównawczych każdego okresu. Jeśli niewykonalne jest w praktyce ustalenie wpływu zmiany polityki rachunkowości na informacje porównawcze jednego lub więcej prezentowanych poszczególnych okresów, wówczas jednostka stosuje zmienione zasady (politykę) rachunkowości do wartości bilansowej aktywów i zobowiązań bilansu otwarcia najwcześniejszego z możliwych okresów sprawozdawczych (może to być bieżący okres sprawozdawczy) oraz dokonuje odpowiedniej korekty adekwatnej pozycji kapitałów własnych. Zatem bilans otwarcia danego roku obrotowego nie musi być równy bilansowi zamknięcia roku poprzedniego [10, s. 383].

Dobrowolna zmiana polityki rachunkowości wymaga podania w sprawozdaniu finansowym wyjaśnień dotyczących wprowadzanych zmian. W przypadku MSR 8, jeśli zmiana ma istotny wpływ na bieżący okres lub którykolwiek z wcześniejszych prezentowanych okresów, albo może mieć istotny wpływ na późniejsze okresy, należy podać np. charakter zmiany, powód zmiany, kwotę korekty dotyczącej bieżącego okresu i każdego wcześniej prezentowanego okresu w odniesieniu do każdej pozycji sprawozdania finansowego, na którą wpłynęła, oraz kwotę korekty dotyczącą okresów wcześniejszych od okresów prezentowanych, w zakresie, w jakim jest to wykonalne w praktyce [6, s. 41].

5. Podsumowanie

Decyzje dotyczące polityki rachunkowości na szczeblu jednostki mogą mieć zarówno rangę strategiczną, co będzie wymagało długookresowego planowania polityki rachunkowości, poprzedzonego wielowymiarową analizą skutków rozwiązań alternatywnych, jak i mniej doniosłe znaczenie. Wszystkie poruszane w artykule regulacje, tj. ustawa o rachunkowości, MSR/MSSF, US GAAP, w różnym zakresie dopuszczają możliwość samodzielnego wyboru przez jednostkę opcjonalnych rozwiązań. Ze względu na ogólny charakter ustawy o rachunkowości polskie jednostki mają szeroki obszar prawa wyboru przy opracowywaniu polityki rachunkowości, co w konsekwencji może doprowadzić do dużej ilości jej zmian. Z kolei zmiany polityki rachunkowości przyczyniają się do utraty porównywalności sprawozdań finansowych. Regulacje US GAAP są bardziej szczegółowe i zawierają mniej możliwości wyboru sposobu postępowania w prowadzeniu rachunkowości przez podmioty gospodarcze w stosunku do MSSF czy ustawy o rachunkowości. Na skutek odmiennego podejścia

do ujęcia zmian polityki rachunkowości w sprawozdawczości finansowej w US GAAP i MSSF w znacznie większym stopniu zachowana jest porównywalność sprawozdań finansowych, co z kolei wiąże się z ich użytecznością.

Ze względu na konsekwencje zmian polityki rachunkowości i ich odzwierciedlenie w sprawozdawczości finansowej z zachowaniem wszystkich cech, jakie powinna mieć, istotnego znaczenia nabiera świadomy wybór przyjętych rozwiązań. W opinii autorki, w obliczu niedostatków krajowego prawa bilansowego, świadomy wybór przy kreowaniu polityki rachunkowości jednostki jest niewystarczający. Na tym tle nasuwają się dwa kierunki zmian dotychczasowych regulacji:

1) przyjęcie rozwiązań zawartych w MSR 8 czy też w standardach amerykańskich, dotyczących ujęcia zmian polityki rachunkowości w sprawozdaniach finansowych,

2) zmniejszenie zakresu prawa swobodnego wyboru przy kreowaniu polityki rachunkowości jednostki.

Mając na uwadze to, że jednostka musi mieć możliwość dostosowania polityki rachunkowości do specyfiki oraz zakresu swojej indywidualnej działalności, można zaryzykować stwierdzenie, że proponowane rozwiązania zapewniłyby porównywalność sprawozdań finansowych polskich podmiotów, a może i danych dostarczanych przez różne jednostki w różnych krajach.

Literatura

- [1] FASB, *Statements of Financial Accounting Concepts. Accounting Standards*, John Wilkey & Sons Inc., NY 2000.
- [2] Gottlieb M., *Księgowość i naliczanie podatków w małych i średnich przedsiębiorstwach w USA*, „Rachunkowość” nr 10, SKwP, Warszawa 1997.
- [3] Jaruga A., Frenzel M., Ignatowski R., Kabalski P., *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR) 2009. Najnowsze zmiany*, SKwP, Warszawa 2009.
- [4] Luty Z., *Kierunki zmian sprawozdawczości finansowej*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 56 (112), SKwP, Warszawa 2010.
- [5] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF)*, t. I, II, SKwP, Warszawa 2007.
- [6] Rozporządzenie Komisji WE Nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, DzUrzUE L 320 z 29.11.2008, z późniejszymi zmianami.
- [7] Statement of Financial Accounting Concepts No 1, par. 34, FASB, *Statements of Financial Accounting Concepts. Accounting Standards*, John Wilkey & Sons Inc., NY 2000.
- [8] Turyna J., *Standardy sprawozdawczości finansowej. MSSF, US GAAP. Polskie ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2006.
- [9] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jednolity), DzU 2009, nr 152, poz. 1223 z późn. zm.
- [10] Zuchewicz J., *Ujęcie zmian polityki rachunkowości w sprawozdaniu finansowym jednostki*, [w:] *Rachunkowość w teorii i praktyce*, t. III: *Sprawozdawczość i analiza finansowa*, red. W. Gabrusewicz, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2007.

- [11] Zuchewicz J., *Oddziaływanie polityki rachunkowości na jakość sprawozdań finansowych*, [w:] *Nauki o finansach 1*, red. G. Borys, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 61, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- [12] Zuchewicz J., *Mikropolityka rachunkowości w kontekście instrumentarium makropolityki rachunkowości*, [w:] *Nauki o finansach 4*, red. G. Borys, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 127, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2010.

ACCOUNTING POLICY IN AN ENTITY AND ITS PRESENTATION OF CHANGES IN FINANCIAL REPORTS ACCORDING TO POLISH AND INTERNATIONAL REGULATIONS

Summary: The article puts forward the thesis that the possibility of introducing changes in accounting policy of an entity depends on the scope of powers towards making free choices while managing it. The objective of the study is to present the areas regarding the right for making choices while preparing an entity's accounting policy, both according to Polish and international regulations, within the scope of which an entity has the right to make changes, as well as indicate these changes presentation in a financial report. The conducted studies result in suggesting two directions of changes in Polish balance law: accepting solutions included in MSR 8, or in American standards referring to the presentation of changes regarding accounting policy in financial reports, or limiting the scope of powers towards making free choices while managing an entity's accounting policy.